

Wstęp • 7

Rozgrzewka • 9

Pochodzenie języka • 12

Rozdział 1. Najtrudniejsze i najdziwniejsze języki świata • 15

Języki trudne • 15

Języki dziwne • 17

Języki zagrożone • 25

Języki migowe • 26

Rozdział 2. Językowy obraz świata • 27

Tworzenie słów (słowotwórstwo) • 28

Wina wyrażana w językach • 31

Nazwy barw w językach • 33

Opis przestrzeni w językach • 37

Opis czasu w językach • 39

Liczenie w językach • 39

Tabu językowe • 42

Strategie komunikacyjne • 42

Rozdział 3. Codziennność tłumaczy – tłumaczenie • 47

Translatoryka – dziedzina z pogranicza nauk • 47

Nowa rola współczesnych tłumaczy • 52

Okazjonalizmy • 59

Najmłodsze słowa – trudny element tłumaczenia • 61

W jakim celu powstają różne tłumaczenia tej samej książki lub kilka adaptacji filmowych jednej powieści? • 67

Rozdział 4. Kilka słów o polszczyźnie • 71

Kto wymyślił zasady w języku polskim i czy można ich nie przestrzegać? • 71

Miodek, Bralczyk... a może jest ktoś jeszcze? Skrócona historia poradnictwa językowego w Polsce • 77

Postawy ludzi wobec języka • 87

Co to znaczy, że język polski to także język słowiański? • 91

Czy język polski jest całkiem polski? • 98

Różne języki, te same słowa. Internacjonalizmy • 100

Co to jest gwara miejska? • 103

Rozdział 5. Rozmowy po polsku • 107

- Kto jest dobrym mówcą/dobłą mówczynią? • 107
- Jak powstają błędy językowe i co zrobić, by ich uniknąć? • 111
- Błędy przesadnej poprawności • 116
- Wyrazy często mylone i wyrazy źle rozumiane • 116
- Style języka polskiego • 118
- Grzeczność językowa • 119
- Komunikacja niewerbalna, czyli mowa ciała • 121
- Jak komunikować się skutecznie po polsku? • 126
- Mowa-trawa • 129
- Które słowniki są najbardziej pomocne w nauce języka polskiego? • 131
- Czym są natręctwa językowe? • 132

Rozdział 6. Pomówmy o sobie • 135

- Pochodzenie imion i nazwisk • 135
- Równouprawnienie w języku • 141
- Stereotypy językowe • 151

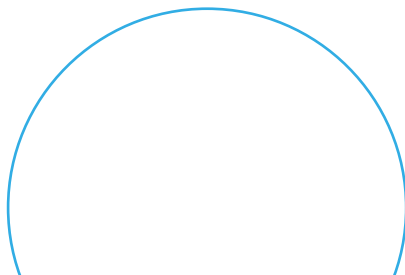
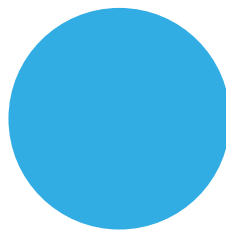
Rozdział 7. Najmłodszy język polski • 153

- Nowe frazeologizmy, zwroty i wyrażenia • 153
- O zbliżających się zmianach w polskiej ortografii • 165
- Co w niedalekiej przyszłości zmieni się w polszczyźnie? Przewidywania w języku • 167

Zakończenie • 173

Bibliografia • 175

Spis ilustracji • 189

W języku ormiańskim są słowa, które stanowią dziwne połączenia. Każde zakończone jest słowem ból. Na polski owe połączenia należałoby przetłumaczyć urodziłem się z bólem, dorastałem z bólem, zakochałem się z bólem, wyszłam za mąż z bólem. Jedynie słowo umarłem nie posiada tej części i jest to zamierzone, bo tam, gdzie odchodzi zmarły, nie ma bólu. Po ormiańsku, kiedy chcesz powiedzieć, że kogoś bardzo kochasz, mówisz: zabieram Twój ból – wyjaśnia Krikor Azaryan¹ (Stajkov, 2019: 11)

W języku chińskim w słowie *trudność/kłopot* występuje ta sama para znaków, którą odnajdziemy w słowie *kobieta*. To słowo, a także forma do niego zbliżona, nie istnieje w żadnym innym języku z wyjątkiem polskiego i białoruskiego, ale do białoruskiego *кабета*² przyszła z polszczyzny. W języku polskim słowo *kobieta* jest jednym z bardziej tajemniczych. Istnieje przynajmniej 20 różnych hipotez tłumaczących jego pochodzenie. W niektóre hipotezy pochodzenia tego słowa trudno uwierzyć. Za jedną z bardziej prawdopodobnych uważa się tę zaprezentowaną przez polskiego etymologa Aleksandra Brücknera, który wywiódł słowo *kobieta* od *kob*, czyli *chlew*, *koryto*. Zatem kobieta w pierwszym znaczeniu była tą zajmującą się chlewem. Jej określenie było obelgą. W neutralnym znaczeniu słowo to zaczęło być używane dopiero pod koniec XVIII wieku. Od 1909 roku istnieje święto kobiet, zwane Dniem Kobiet, które obchodzi się co roku³.

Język jest własnością nas wszystkich, łączy nas i dzieli. Rzadko kiedy zdajemy sobie sprawę z siły, jaką dysponuje. O tym i o wielu naprawdę fascynujących zagadnieniach będzie w tej książce mowa.

Można by pomyśleć, że ktoś, kto zastanawia się nad językiem, jest szalony albo, delikatnie mówiąc, ekscentryczny. Można też sądzić, że czytanie o językach może

¹ Krikor Azaryan – bułgarski reżyser, aktor i poeta ormiańskiego pochodzenia. Współpracował z teatrami w Płowdiwie i Sofii.

² Zdecydowanie częściej używana jest forma *жанчына*.

³ Ustanowiła je Socjalistyczna Partia Ameryki po zamieszkach i strajkach w Nowym Jorku.

szybko się znudzić. Nie dziwią mnie takie przemyślenia, w końcu kilka wieków temu rozmowa o pochodzeniu języka była dla większości bezsensowna, a poważniejsze badania dotyczące istoty języka pojawiły się dopiero w XX wieku. Wcześniej sądzono, że rozmyślania na temat pochodzenia języka są niepoważne. Nawet wśród językoznawców rozważania o początkach języka uważano za zajęcie niezbyt ważne lub nawet dziwaczne. Ale czy nudne? Według mnie jest zupełnie odwrotnie.

„W połowie XIX wieku Paryskie Stowarzyszenie Językoznawcze wydało stanowczy zakaz prowadzenia we Francji badań naukowych nad pochodzeniem języka. Argumentowano, że jest to niepoważny problem, który... przyciąga szaleńców i fantastów” – czytamy w artykule zatytułowanym *Tam, gdzie język się zaczyna, zaczyna się człowiek* (Poros, 2005), będącym skrótem wykładu prof. Magdaleny Derwojedowej pt. *Teorie o pochodzeniu mowy*, który badaczka wygłosiła w 2005 roku podczas wrześniowego Festiwalu Nauki w Warszawie. „Mimo takiego zakazu – kontynuuje badaczka – problem pochodzenia języka zajmował wielu mądrych ludzi. Bo tam, gdzie zaczyna się język, zaczyna się człowiek” (Poros, 2005).

Język tej książki jest przyjazny dla każdego czytelnika. Celowo nie używam w niej niezrozumiałych, wyszukanych terminów, charakteryzujących język specjalistyczny. Zastępuję go takim, który znamy wszyscy.

*Język tej książki
jest przyjazny dla
każdego czytelnika.*

Joanna Satola-Staśkowiak

